

SKAITYMO SANDAS

1 dalis (1–8)

Perskaitykite tekstą ir trumpai atsakykite į klausimus.

Atsakymus rašykite atsakymų lape.

Skaitmenimis sunumeruotos pastraipos.

Apie per šventes išprievartautus pirkėjus

(Pagal Žilviną Šilėną)

- Per kasmetines šventes, pasižyminčias trumpomis dienoms ir ilgomis eilėmis parduotuvėse, ne vienas eilėje užtrukęs pilietis susimąstė apie tai, kad šventės, kaip dažnai teigia „alternatyvią“ pasaulėžiūrą propaguojantys tautiečiai, tapo vartojimo švente. O pasiklausius samprotavimų apie tai, kaip prekybos centrai sąmoningai ir sąmoningai „priverčia“ mus pirkti daiktus, kurių mums, esą, nereikia, šventės apskritai pradeda panašėti į pasaulinę konspiracijos teoriją, kurios taikiklyje – naivūs, nieko nesuprantantys ir už savo veiksmus neatsakingi vartotojai. Todėl visai nenuostabu, kad kalėdinis apsipirkimas ar tiesiog šiaip vartojimas tapo kairiau ar tiesiog „teisingiau“ nusiteikusių asmenų kritikos objektu.
- Pradėkime nuo to, kad apsipirkimas, t.y. apsirūpinimas mums reikalingomis prekėmis visų visuomenės ydų priežastyje – „Akropolyje“ – nėra kuo nors žemesnis ar niekingesnis nei to darymas dažnai romantizuojamais „tradiciniais“ ar „senoviniais“ metodais. Ir nors pirkėjas, einantis paskui prekių vežimėlį, romantiniu įvaizdžiu negali prilygti artojiui, einančiam paskui plūgą, verta pripažinti, kad jei visi mestų savo darbus ir pultų kepti duonos, jos iškepama būtų daug mažiau.
- Be to, nereikia pamiršti, kad tas pats mitinis romantinis artojas grūdus maldavo pas malūnininką, o už savo produkciją gautus pinigus išleisdavo pas tą patį kalvį ir t.t. Kitaip tariant, darbo pasidalijimas yra senas kaip istorija, todėl tai, kad šiandien darbo pasidalijimo vaisius realizuojame dideliame prekybos centre, esmės nekeičia. Galiausiai pats faktas, kad galime sau leisti prisipirkti pilnus vežimėlius daiktų, yra žmonijos pakilimo, o ne nuosmukio požymis. Dažnai išsakomas priekaištas, esą, perkamos dovanos yra bedvasės, primenama, kad štai savo rankomis padarytos dovanos yra mielos, šiltos ir pan. Vėlgi, nors dėl skonio nesiginčijama, tačiau svarbus yra pats dovanojimo faktas, o ne dovana. Kiekviena dovana, kurią kam nors dovanojame, reiškia, kad mes panaudojome dalį savo išteklių (pinigų – jei pirkome, laiko – jei patys tą dovaną gaminome), kuriuos galėjome panaudoti kokiam nors kitam tikslui arba sau.
- Taigi, bet kokia dovana yra dovana. Ar ji dovanojama iš meilės, iš pareigos ar dėl mados, priklauso nuo dovanojančiojo ketinimų, o ne nuo dovanos. Tokiu būdu ir plastmasinė Kinijoje pagaminta kiaulė gali būti dovanojama iš pačių gražiausių paskatų, o savo rankų darbo atvirutė – vien tik iš noro pabrėžti dovanotojo išskirtinumą.

Atsakymai

- Parašykite 1 pastraipos pagrindinę mintį.

_____ (1 taškas)

- Savais žodžiais paaiškinkite, kaip autorius vertina žmonių pomėgį pirkti. (2–3 pastraipos)

_____ (1 taškas)

2 dalis (9–14)

Perskaitykite tekstą ir įvertinkite, kurie teiginiai teisingi, kurie – neteisingi ir šalia nurodykite, kuriomis teksto eilutėmis grindžiate savo atsakymą.
Atsakymus rašykite atsakymų lape taip:

0	A	B	2–3
---	----------	---	-----

Modernus muziejus – tik vizijose
Gintaras Parafinas

- 1 Kada paskutinį kartą lankėtės kuriame nors Lietuvos muziejuje? Jei į šį klausimą dauguma
 2 Lietuvos gyventojų atsakytų atvirai, tai atsakymas skambėtų taip: „Senokai“. Nusprendėme
 3 pamėginti išsiaiškinti, kodėl taip yra.
 4 Pasisvečiavus įvairiose šalyse – nesvarbu, ar Didžiojoje Britanijoje, ar Vokietijoje, ar kur
 5 kitur, – apsilankius jų muziejuose, ir Lietuvoje norisi bent vieno ypatingo muziejaus, didelio žmonių
 6 traukos centro. Žinoma, nekorektiška lygintis nei su Londonu, nei su Roma, juk masteliai ne tie,
 7 lygis ne tas, turimos vertybės ne tos. Londone yra 15 didingų, įvairiais požiūriais patrauklių muziejų,
 8 tai norėtųsi, kad Lietuva turėtų bent vieną tokį. Tokį, į kurį plūstų užsienio turistai ar Lietuvos
 9 gyventojai su šeimomis. O dabar daugiausiai lankytojų sulaukia Lietuvos jūrų muziejus, kurio
 10 muziejininkai net nelaiko muziejumi, o greičiau zoologijos sodu. Taigi atmetus šią poilsiautojų
 11 mėgstamą vietą, 106 Lietuvos muziejus per metus aplanko tik 2,2 mln. žmonių. Vadinasi, kažko
 12 mūsų muziejams stinga.
 13 Žinoma, pirmiausia stinga pinigų. Nes dabar kasmet skiriamų lėšų pakanka tik muziejų
 14 vegetacijai: darbuotojų algoms mokėti, skylėms lopyti ar už komunalines paslaugas susimokėti. O
 15 muziejinėms vertybėms įsigyti iš biudžeto per metus skiriami vargani keli milijonai litų. „Visi mūsų
 16 muziejai kartu sudėjus gauna mažiau lėšų nei vienas koks reikšmingesnis Londono muziejus“, –
 17 sako Nacionalinio dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys. Tuo tarpu Vilniaus miesto
 18 savivaldybės tarnautojo Vytauto Toleikio nuomone, „tai lemia sovietiniai stereotipai ir svarbių
 19 kultūros žmonių įsivaizdavimas, kad muziejus yra eksponatų sandėlis ar saugykla. Jiems
 20 svarbiausia, kad tie sandėliai būtų labai gražūs. O iš tikrųjų Lietuvai ir Vilniui reikia ne to. Mums
 21 reikia muziejaus-educacinio centro“.

0. Lietuvoje žmonės retai eina į muziejus.
A. Teisingas. | **B.** Neteisingas. | Eilutės, kuriose apie tai rašoma
 2–3

9. Autoriaus nuomone, Lietuvos muziejai žmonėms nepatrauklūs.
A. Teisingas. | **B.** Neteisingas. | 8, 10–12

10. Pašnekovai sutaria, kad muziejai būtų įdomesni, jei turėtų pakankamai lėšų.
A. Teisingas. | **B.** Neteisingas. |

3 dalis (15–20)

Skaitydami tekstą raskite tinkamiausią išimtų pastraipų A–H vietą.
Viena pastraipa yra ne iš šio teksto.
Atsakymus rašykite atsakymų lape pagal pavyzdį.
0 – pavyzdys.

Politika – gyvosios gamtos išradimas?

(Pagal Mažvydą Jastramskį)

Bendrijų klasifikacija: teoriniai panašumai

Gamtos mokslų profesorius Bertas Hoelldobleris, lygindamas žmonių ir skruzdėlių visuomenes, teigia: „Tai yra visiškai skirtingi dalykai. Bet studijuojant skirtingas visuomenes galima pastebėti, jog egzistuoja tam tikri principai, kurie vis iškyla į paviršių: darbo pasidalijimas, socialinė hierarchija, bendravimo sistemos, giminystės ryšių pripažinimas ir daugybė kitų“.

Kitas požymis, kuriuo remiantis galima suklasifikuoti gyvūnų bendrijas, – pastovumas. Juo remiantis skiriamos atsitiktinės (neorganizuotos), laikinosios (organizuotos, tačiau susidarančios sezoniskai arba periodiškai) ir pastoviosios (t.y.organizuotos – augančios arba stabilios) gyvūnų bendrijos. Pastarasis potipis yra itin svarbus, kadangi jis atskleidžia ilgalaikiškumo bei pastovumo poreikį.

0	C
---	---

2	
---	--

Siekiant atskleisti gamtos ir žmogaus socialinio gyvenimo sąsajas, iš pradžių verta panagrinėti kelias teorines išvalgas.

Pirmiausia galima išskirti du gyvūnų bendrijų tipus: neorganizuotas bendrijas, susidarančias dėl išteklių vartojimo tam tikroje teritorijoje ar visiškai atsitiktinai, ir organizuotas bendrijas, kurioms būdinga veiksmų koordinacija, pareigų pasiskirstymas bei bendro tikslo siekimas.

Tad esminiai pastoviųjų gyvūnų organizacijų požymiai gali būti sėkmingai palyginti su žmonių socialinėmis sistemomis. Pavyzdžiui, ilgalaikio gyvūnų sambūvio gyvavimo trukmė priklauso nuo gyvūnų rūšies, gyvenimo trukmės bei aplinkos sąlygų, o valstybės „išlikimas“ priklauso nuo tautos savybių, išsivystymo lygio bei tarptautinės padėties...

1	
---	--

A Esminis veiksnys, lemiantis gyvūnų būrimąsi į pastovias bendrijas, – socialinis instinktas, t.y. būtinybė gyventi panašių į save draugijoje. Turbūt būtų sunku paneigti, jog šis veiksnys yra vienas pagrindinių ir bendruomenių susidarymo procese.

B Kiekvienoje vilkų bendrijoje egzistuoja dvi svarbiausios vilkų pakopos: monogaminė šeima (vilkų pora) ir kompanija (gauja). Gaujos branduolį sudaro vislių vilkų pora ir kiti lytiškai subrendę žemesnio hierarchinio rango žvėrys, kurie dažnai tampa vienišiais.

C Biologines ir socialines bendrijas galima lyginti ir kitu aspektu: daugeliui šalių būdinga tautos išnykimo fobija, pasireiškianti imigracijos apribojimais. Panašių tendencijų galima išvelgti ir gyvūnų bendrijos elgesyje su ateiviais: visi jos nariai arba dalis jų aktyviai priešinas „imigracijai“, yra nepakantūs, priešiški atėjūnams.

D Akivaizdu, jog antrojo tipo gyvūnų bendrijos turi nemažai panašumų su žmogaus socialine erdve ir jos organizacija: individai buriasi į bendruomenes ir kuria valstybes taip pat skatinami tam tikrų iššūkių bei abipusės naudos, žmonių socialinėms sistemoms būdingas darbo bei statuso pasidalijimas, o valstybės legitimacija susijusi su tam tikrais bendrais tikslais ir poreikiais (pvz., saugumu). Be to, ir gyvūnų, ir žmonių bendrijose vyrauja vaidmenų nustatymas, galimi ir neoficialūs santykiai.

KALBOS VARTOJIMO SANDAS**4 dalis (21–35)**

***Skliausteliuose pateiktus žodžius parašykite reikiama forma.
Skaitmenis rašykite žodžiais.***

- (0) Arbatos (Arbata) buvo pakviesti vieni vyrai.
 Žurnalo iliustracijas vertiname (21) _____ (ketvertas).
 (22) _____ (Savaitgalis) važiuoju prie jūros.
 Lietuvoje jis gyveno (24–25) _____ (3 metai).
 Esame pasiekę (26–27) _____ (nemaži laimėjimai).
 Malonu būti (28) _____ (išrinktas) vadovu.

5 dalis (36–45)

Iš kairėje pateiktų žodžių padarykite vieną tinkamą ir įrašykite jį į tekstą.

(0) Dažnas
(36) sieti
(37) elgtis
(38) pasirinkti | (0) <u>Dažnai</u> net patys nesuvokiame, kokia daugybė
(36) _____ jungia mus su praeitimi, kaip ji, mums patiems
net nejaučiant, nulemia mūsų (37) _____, charakterį, net
gyvenimo kelio (38) _____. |
|--|---|

(Pagal Antaną Ramoną)

6 dalis (46–60)

Iš kairėje pateiktų veiksmažodžių padarykite reikiamą dalyvį, pusdalyvį ar padalyvį.

	Kuršių nerija
(0) driektis

(46) atplukdyti
(47) ginti

(48) atnešti | Kuršių nerija – smėlio kraštas, (0) <u>besidriekiantis</u> tarp vandens,
kurį sukūrė jūros srovės, vėjas ir smėlis. Nerijos užuomazgomis tapo
morelinės (ledyno sustumtos) salos, už jų lyg kliuvinių sėdo jūros srovių
(46) _____ nešmenys. Iš jūros smėlio vėjas paplūdimyje
supustydavo kauburius ir, (47) _____ juos rytų kryptimi gilyn
į neriją, suformavo pasagos formos parabolines kopas.
Į nederlingą smėlį kabinosi vėjo (48) _____ augalų
sėklos. |

Iš spaudos

RAŠYMO SANDAS

7 dalis

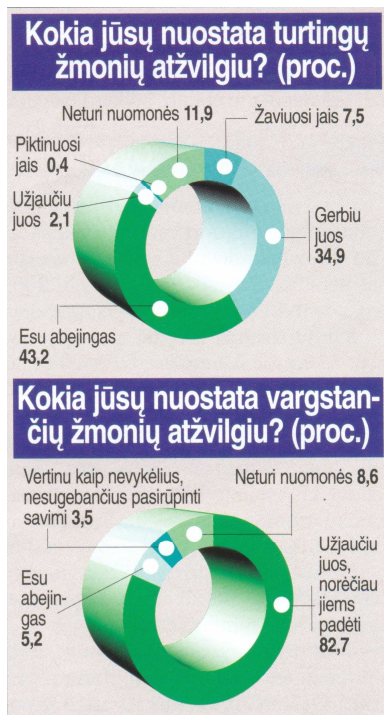
Užduotis. Pasirinkite **A** arba **B** variantą ir atlikite užduotį.

A

Žurnalas „Gyvenimo kokybė“ kviečia padiskutuoti aktualiomis temomis. Į žurnalą parašykite straipsnį „**Ar turtas daro mus reikšmingus?**“ (250–300 žodžių).

- apibūdinkite problemą,
- argumentuokite,
- pasiūlykite problemos sprendimo būdą.

Galite pasinaudoti toliau pateikiama informacija.

(„Veidas“, 2005 m. rugsėjo 1 d.)

KLAUSYMO SANDAS

8 dalis (61–69)

Perskaitykite tekstą.

Paklausykite reportažo.

Klausydami teksto įrašykite reikiamą informaciją.

Tekstą girdėsite 1 kartą.

Vėliau atsakymus perrašykite į atsakymų lapą.

Trakų rajono valdybos (0) sprendimu nuo liepos 1 d. uždrausta nepilnamečiams lankytis viešose vietose be suaugusiųjų. Toks sprendimas buvo priimtas dėl to, kad net 11 iš 14 nepilnamečių (61) _____ būtent tamsiu paros metu. Nors tokie apribojimai ir (62) _____ paauglių teises, bet tai būtina, kadangi vasarą į Trakus (64) _____ daug nepilnamečių. Todėl šie apribojimai bus taikomi ne tik vietiniams, bet ir (63) _____.

9 dalis (69–74)

Perskaitykite tekstą.

Paklausykite interviu su dviratininke Daiva Žiniūte.

Klausydami teksto įrašykite reikiamą informaciją.

Tekstą girdėsite 1 kartą.

Vėliau atsakymus perrašykite į atsakymų lapą.

0 . Daiva Žiniūtė Italijoje poilsiauja.

A. Teisingas. | ☒ B. Neteisingas.

69 . Kornudos miestelio gyventojai Daivą sutiko abejingai.

A. Teisingas. | ☒ B. Neteisingas.

70. Daivai nepažįstama „žvaigždžių liga“.

A. Teisingas. | ☐ B. Neteisingas.

10 dalis (75–80)

Perskaitykite klausimus.

Paklausykite interviu su fotomenininku.

Atsakymų lape trumpai atsakykite į 75–80 klausimus.

Tekstą girdėsite vieną kartą.

Vėliau atsakymus perrašykite į atsakymų lapą.

Esu laimingas žmogus, kuriam gyvenimas davė fotografiją

0. Kodėl fotomenininkas vadina naują albumą monografija?

Jis yra jo gyvenimo darbo apibendrinimas.

75. Kokia dar, be fotografijos, kūrybos sritis fotomenininkui yra patraukli?

Literatūra, rašymas

76. Koks pasaulis rodomas menininko nuotraukose?

.....

KLAUSYMO TEKSTAI

8 dalis.

Paaugliams uždrausta naktinėti

Trakų rajono valdyba nusprendė nuo 23 val. iki 6 val. uždrausti nepilnamečiams be suaugusiųjų lankytis viešose vietose. Šiomet Trakuose per 4 mėnesius iš 14 nepilnamečių nusikaltimų 11 padaryta naktį arba vakare. Savivaldybės policijos prevencinės tarnybos vyr. inspektorė Halina Šareikienė mano, kad šiuo sprendimu suvaržomos kai kurios paauglių teisės, bet vasarą į Trakus plūsteli daug nepilnamečių, todėl kontroliuoti vietinius ir atvykėlius ne taip paprasta...

9 dalis

Užsispyrėlės sutramdymas

Su pasaulio dviračių čempione Daiva Žiniūte kalbasi Roma Grinbergienė.

- *Daiva, kaip Jus, naująją pasaulio čempionę, sutiko Kornudos, Italijos miestelio, kuriame pastaruoju metu gyvenate ir treniruojatės, gyventojai?*
- Tiesą sakant, buvau priblokšta... Grįžusi iš Olandijos savo namą radau išpuoštą gėlėmis ir girliandomis – jis jau iš tolo žerėjo čempionato spalvomis. Šeimininkė buvo labai susijaudinusi ir sakė, kad gėlių nešė ir namą puošė visas miestelis. Aišku, buvo ir šampano, sveikinimo kalbų. Gėlių puokštės į namus siunčiamos iki šiol...
- *Vadinasi, išgyvenate pergalės medaus mėnesį?*
- Galima sakyti ir taip... Nesitikėjau, kad italai šitaip džiaugsis mano pergale.
- *Išbandymas garbe – labai klastingas. Ne vienas sportininkas jo neišlaikė ir paslydo. Ar dėl to nesibaiminate?*
- Man tai negresia. Jokia garbė Daivos Žiniūtės charakterio nepakeis. Kokia buvau, tokia ir liksiu, nors kartais būtų lengviau būti kitokiai. Aišku, tokio dėmesio, tiek komplimentų man dar nebuvo tekę, nors tai ne pirmoji mano pergalė, pavyzdžiui, labai džiaugiuos, kad šįmet tapau Europos asmeninių lenktynių čempione, laimėjau Pasaulio taurę.
- *Koks Jūsų charakterio bruožas pats ryškiausias?..*

10 dalis

Esu laimingas žmogus, kuriam gyvenimas davė fotografiją

Leonardas Radauskas – vienas iš nedaugelio fotomenininkų, kurio darbai jau seniai tapo lietuviškosios fotografijos „ikonomis“, klasika, iš kurių mokosi jaunieji fotografai. Jis pasirodė esąs puikus pašnekovas, nuoširdus žmogus ir tiesiog laimingas šios žemės gyventojas. Nenuostabu, nes tik jo akis galėjo pastebėti kaip nuostabiai žydi Lietuvos sodai pavasarį...

Neseniai pasaulį išvydo įspūdingas jūsų fotoalbumas, kuris taip ir vadinasi „Leonardas Radauskas. Fotografijos“. Kas paskatino jos atsiradimą?

Geras klausimas. Pinigėliai, pinigai... Jei rimčiau – naudodamasis proga noriu kuo nuoširdžiausiai padėkoti Ūkio bankui. Be jo rėmimo šis leidinys nebūtų išvydęs dienos šviesos.

Kitas dalykas – kai pragyveni tokį amžių, tai pabaigoje norisi išvysti kažkokį savo darbų apibendrinimą, monografiją. Ją išleidęs ramiai gali numirti.

Ši knyga yra dvyliktoji mano kūryboje. Jau seniai svajojau surinkti geriausius savo darbus, tarsi savo gyvenimo knygą, bet niekada netikėjau, kad pats galėsiu tai įgyvendinti.

Baisu taip sakyti, tačiau pinigai čia labai svarbūs, gal net svarbiausi. Būk kažin koks menininkas, bet jei neturi kuo sumokėti – nieko nebus.

Kaip viskas prasidėjo? Jūs suradote fotografiją, ar priešingai – ji susirado jus?

Devintoje klasėje jau žinojau, kad būsiu žurnalistas. Rašinėčiau įvairius niekučius į spaudą. Vėliau gavau dovanų fotoaparata „Smena“ ir paskutinėse klasėse rajoniniam laikraščiui prie tekstų jau išsiūlydavau ir savo fotografijas. Stojau į lituanistiką ir tik tada supratau, kad nuo fotografijos nebeišsisiuksiu. Tai mano ir man skirtas menas. Nors, prisipažinsiu, literatūrinis kipšiukas taip pat niekur nedingo. Šiaip esu raštingas žmogus. Tačiau tiek, kiek pasiekiau fotografijoje, literatūroje nebūčiau pasiekęs. Fotografijoje esu savitas, nepakartojamas savo lyriškumu, romantiškumu ir kitais dalykais, o literatūroje kažin ar būtų taip nutikę.

Jūsų fotografijose beveik nėra netobulumo, skausmo, tamsos. Taip regite pasaulį ar tik stengiatės jį tokį vaizduoti?

Nesu naivus žmogus. Žinau, koks yra tikras gyvenimas. Tačiau matant kokį nors alkoholiką niekada nekyla ranka jo fotografuoti. Kažkaip natūraliai taip nutinka, neįleidžia vidus tos bjaurasties, ir tiek. Tad tą gyvenimą šviesų ir tyrą nuotraukose padarau sąmoningai, nes tiesiog noriu jį tokį matyti. Ir tai sakydamas ar fotografuodamas aš nemeluoju.

A. Macijauskas ne kartą yra sakęs: „Baik, Leonardai, tu su savo saldumais. „Žydėjime“ fotografuok laidotuvių procesiją, karstą, va kiaulę pjauna, kraujai taškosi...“. Bet man to nereikia. Ir visai ne dėl to, kad taip esu nusistatęs, ne. Tiesiog taip natūraliai išeina, ir tiek.

KALBĖJIMO SANDAS

Perskaitykite straipsnį ir apžvelkite jį pagal planą:

- pasakykite straipsnio temą;
- papasakokite, apie ką rašoma straipsnyje;
- aptarkite straipsnyje keliamas problemas ir autoriaus požiūrį į jas;
- pasakykite savo nuomonę apie rašomus dalykus.

STUDENTAI MOKOSI GYVENTI TAUPIAI

Ką valgo į Vilnių mokyti atvykę studentai? Pirkinių krepšelį sutiko parodyti ką tik iš Suomijos į Vilnių atvykusi Paula ir studentas iš Alytaus Šarūnas.

Vilniaus universitete 27 metų suomė Paula mokysis penkis mėnesius. Į Lietuvos sostinę ji atvyko pagal „Erasmus“ studentų mainų programą. Sostinės Antakalnio mikrorajono Saulėtekio gatvėje esančiame bendrabutyje įsikūrusi mergina jau spėjo pasidomėti, kokių maisto produktų siūlo mūsų parduotuvės. „Produktai čia pigesni nei Helsinkyje“, – imdama krepšelį maisto produktams susidėti įspūdžiais dalijosi studentė.

Vaikštinėdama po „Maximą“ suomė į pirkinių krepšį įsimetė visų studentų mėgstamų produktų: makaronų, greitai paruošiamų sriubų, pomidorų padažo, baltos duonos. Paula teigia, kad maisto parduotuvėje ji lankosi du kartus per savaitę.

Kiek pinigų ji išleidžia per savaitę? „Kol kas neskaičiuoju. Helsinkyje dirbau, tad turiu santaupų. Jei neužteks, imsiu paskolą“, – atvirauja Paula ir priduria, kad dėl to nesukanti sau galvos. Tačiau mergina per daug neišlaidauja. „Neperku pačių brangiausių produktų, visada ieškau pigesnių“, – teigia ji.

Iš Alytaus atvykęs Šarūnas taip pat nežino, kokios bus jo išlaidos. Tėvai jam duoda 100 litų per savaitę. Tačiau vaikiną turi ir savų santaupų. „Teks suktis. Tačiau pirmame kurse dirbti nenoriu, planuoju pasimėgauti studentišku gyvenimu“, – atvirai sakė pirmakursis.

Ekonomiką Vilniaus universitete studijuojantis vaikiną su keturiais draugais nuomojasi trijų kambarių butą Šeškinėje. Už nuomą jis moka apie 300 litų. „Tėvų duodamų pinigų užteks nuomai ir maistui, o linksmybės – iš savo kišenės. Žinau, kad reikės gyventi taupiai“, – savarankiško gyvenimo planais dalijasi vaikinąs...

Pagal Eglę Radzevičiūtę

Atsakykite į testuotojo klausimus.

1. Papasakokite, kokie jūsų mitybos įpročiai.
2. Paaiškinkite, kaip suprantate mintį: „Gyventi iš savo kišenės“.
3. Patvirtinkite arba paneikite teiginį: „Aukštasis mokslas turi būti nemokamas“.